

Maria Winclawska*

GŁOSY NIEWAŻNE W WYBORACH DO AUSTRALIJSKIEJ IZBY REPREZENTANTÓW 2001–2013

WPROWADZENIE

Australia jest federalną monarchią konstytucyjną. Głową państwa jest monarcha brytyjski, reprezentowany na Antypodach przez Gubernatora Generalnego. Na czele rządu stoi premier – lider ugrupowania, które zdobyło większość mandatów w 150-osobowej izbie niższej australijskiego parlamentu – Izbie Reprezentantów. Drugą izbą parlamentu jest Senat. Australia, była kolonia brytyjska, jest państwem młodym, powstałym w 1901 roku jako Związek Australijski.

Młode państwo szybko stało się innowatorem rozwiązań w zakresie prawa wyborczego. Już bowiem w 1902 roku przyznało prawa wyborcze kobietom, wcześniej wprowadziło obowiązek rejestrowania się uprawnionych do głosowania na listy wyborców, a w roku 1924 wprowadziło zasadę przymusu głosowania na poziomie całej federacji. Przymus głosowania spowodował, że frekwencja w wyborach do australijskiego parlamentu waha się od 93% do niemal 98%. Przy tak wysokiej frekwencji wyborczej nie powinna dziwić relatywnie wysoka, w porównaniu z innymi państwami demokratycznymi, liczba głosów nieważnych oddawanych w kolejnych elekcjach. Zwraca jednak uwagę fakt, że liczba głosów nieważnych systematycznie wzrasta od drugiej połowy lat 80. Stawiam pytania dlaczego tak się dzieje oraz co oznaczają te głosy nieważne? Czy wynikają one z pomyłek wyborców, czy jest to ich świadoma manifestacja polityczna? Sally Young z Melbourne School of Government uznała, że wzrastający odsetek głosów nieważnych „jest poważ-

---

* Dr, Katedra Systemu Politycznego RP, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; mariawin@umk.pl.

nym problemem dla demokracji”¹. Trudno się z nią nie zgodzić! Uważam, że odsetek oraz struktura głosów nieważnych w wyborach do parlamentów krajowych są wskaźnikami dwóch zjawisk: po pierwsze, rozumienia przez wyborców sposobu wyłaniania reprezentacji parlamentarnej, a szerzej systemu wyborczego państwa, oraz po drugie, chęci udziału w życiu politycznym państwa, poczynając od zainteresowania się polityką, poprzez ocenę funkcjonowania *establishmentu* politycznego, aż do oceny funkcjonowania systemu politycznego jako całości.

SYSTEM WYBORCZY DO IZBY REPREZENTANTÓW I DO SENATU

Rozpoczynając rozważania na temat przyczyn wzrostu liczby głosów nieważnych w wyborach federalnych do australijskiej Izby Reprezentantów, pokrótce należy scharakteryzować skomplikowany system wyborczy do organów władzy przedstawicielskiej w tym państwie. Wybory do niższej izby parlamentu australijskiego odbywają się nie rzadziej niż raz na trzy lata. Są to wybory większościowe, w których kandydaci walczą o poparcie w jednomandatowych okręgach wyborczych. Osoby aspirujące do zdobycia mandatu poselskiego muszą uzyskać bezwzględną większość głosów w swoim okręgu wyborczym. Głosowanie odbywa się w jednej turze². Mechanizm wyborczy, który pozwala na zdobycie większości w jednej turze jest określany mianem głosowania alternatywnego z pełną preferencją (*full preferential AV*). Polega on na tym, że każdy wyborca, wypełniając kartę do głosowania musi ponumerować kolejno wszystkich znajdujących się na niej kandydatów (nadać im rangi). Jeśli w okręgu startuje pięciu kandydatów, to wyborca musi przy każdym nazwisku wpisać jedną liczbę od 1 do 5, gdzie 1 oznacza pierwszą preferencję, 2 drugą, aż do 5 – czyli najmniej preferowanego kandydata. Komisja wyborcza, aby ustalić wynik wyborów, zlicza kolejne preferencje z kart do głosowania, aż jeden z kandydatów uzyska wymagane ponad 50% wszystkich oddanych głosów w okręgu wyborczym.

Jednocześnie z wyborami do Izby odbywają się wybory do Senatu w systemie pojedynczego głosu przechodniego (*Single Transferable Vote – STV*). Wybory te odbywają się w okręgach wielomandatowych, a głosy dzielone są według zasady proporcjonalności. Karta wyborcza w wyborach do Senatu podzielona jest grubą linią na dwie części, tak że wyborca może głosować

---

¹ S. Young, *Informal voting is on the rise*, The Election Watch 2013, <http://2013electionwatch.com.au/analysis/informal-voting-rise> (dostęp 17.02.2014).

² Inaczej niż np. we Francji, gdzie głosowanie może odbywać się w dwóch turach.

w dwojaki sposób. Aby głos był ważny musi zdecydować, czy głosuje „nad linią”, wstawiając tylko numer 1 przy nazwie określonej partii politycznej, głosując w ten sposób na listę partyjną, czy „pod linią”, gdzie widnieją nazwiska wszystkich kandydatów (może ich być nawet kilkudziesięciu). Tu wyborca winien ich ponumerować według własnych preferencji. Australijczycy chętniej wybierają system głosowania „nad linią”, jako prostszy. Głosuje tak zwykle około 90% wyborców.

Świadome głosowanie do Izby Reprezentantów wymaga od Australijczyków kompetencji w dziedzinie funkcjonowania systemu wyborczego państwa. Jednocześnie bowiem odbywają się głosowania do obu izb parlamentu, które przebiegają według odmiennych reguł. Do Izby wybory są większościowe i odbywają się w jednomandatowych okręgach wyborczych, gdy do Senatu są proporcjonalne i odbywają się w wielomandatowych okręgach wyborczych.

GŁOSY NIEWAŻNE W WYBORACH DO IZBY REPREZENTANTÓW

Ustawodawca australijski przyjął, że jako głosy nieważne (*informal votes*) uznawane będą te z kart wyborczych, które: 1) są puste, 2) zawierają dopiski pozwalające zidentyfikować wyborcę, czyli naruszające zasadę tajności głosowania, 3) są błędnie wypełnione³. W wyborach do Izby Reprezentantów, które odbyły się od końca II wojny światowej do 2013 roku, liczba głosów nieważnych wahała się zazwyczaj od około 2% do 6% wszystkich głosów⁴. Miał miejsce jeden przypadek przekroczenia tego progu (zob. wykres 1). Tak było w roku 1984, w którym liczba głosów nieważnych wzrosła, w porównaniu z poprzednimi wyborami aż o 4,25 punktu procentowego. Tę wyjątkowo dużą liczbę głosów nieważnych tłumaczy się tym, że były to pierwsze wybory, w których wprowadzono zmiany w ordynacji wyborczej do Senatu, umożliwiając wyborcom głosowanie „nad linią” (oddając jednie głos na listę partyjną) albo „pod linią” (samodzielnie wybierając kandydatów). Twierdzi się, że znaczna część wyborców w podobny sposób oddała głosy w wyborach do izby niższej⁵.

W okresie wyborów od 1946 roku do roku 1983, liczba głosów nieważnych zwykle nie przekraczała 3%, zaś od roku 1984 rzadko schodziła poniżej tej granicy, a co więcej, od początku lat 90. obserwuje się wyraźny trend

---

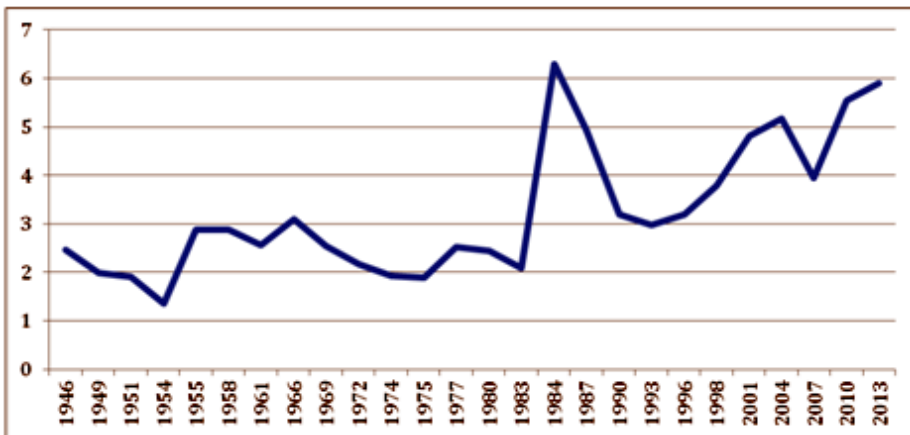
³ Artykuł 268 ustawy *The Commonwealth Electoral Law* z 1918 r.

⁴ W wyborach do Sejmu RP w latach 2001–2015 odsetek głosów nieważnych wynosił od 2,04 do 4,55% (dane za Państwową Komisją Wyborczą).

⁵ Zob. więcej S. Young, *Informal voting...*

wzrostowy. W wyborach 2010 roku liczba głosów nieważnych była wyższa niż w wyborach 2007 roku i wynosiła 5,55% głosów (3,95% w wyborach poprzednich), a w wyborach 2013 roku wzrosła do 5,91% wszystkich głosów oddanych w wyborach do Izby. Czy przyczyn tego zjawiska należy upatrywać tylko w funkcjonowaniu systemu wyborczego do australijskiej izby niższej parlamentu?

Wykres 1. Głosy nieważne w wyborach do Izby Reprezentantów 1946–2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Australian Politics and Elections Database* (2011) oraz *Informal Voting In the House of Representatives 1983–2013*.

PRZYCZYNY ODDAWANIA GŁOSÓW NIEWAŻNYCH W WYBORACH DO IZBY REPREZENTANTÓW

Wśród głosów nieważnych wyróżniam dwie kategorie: głosy nieważne oddane w sposób niezamierzony (nieintencjonalnie) i głosy nieważne oddane celowo (intencjonalne). Do pierwszej z tych kategorii zaliczam te głosy, których autorzy zamierzali oddać je jako głosy ważne, ale wskutek niezamierzonych pomyłek przy wypełnianiu karty do głosowania tak się nie stało. Na przykład, na karcie nie ponumerowali wszystkich kandydatów, co stanowi warunek *sine qua non* ważności głosu, albo pomylili numerację, np. stawiając tę samą liczbę przy więcej niż jednym kandydacie, albo też zamiast liczby jeden postawili znaki „x” lub „v” przy swoim pierwszym wyborze. Druga kategoria głosów nieważnych to te, których autorzy chcieli celowo „popsuć” kartę do głosowania (*spoil the ballot*), mając – jak ujął to jeden z wyborców –

„głębokie poczucie niskiej jakości oferty politycznej [...]. Wiele osób nie jest usatysfakcjonowanych polityką prowadzoną przez główne partie, niskim poziomem kandydatów i brakiem wizji rozwoju państwa. Partiom zależy tylko na sukcesie wyborczym”⁶. Intencjonalne głosy nieważne przyjmują przede wszystkim postać pustych kart do głosowania oraz kart, na których zamiast ponumerowanych kandydatów znajdują się dopiski i komentarze.

GŁOSY NIEWAŻNE ODDANE NIEINTENCJONALNIE

Wśród przyczyn oddawania głosów nieważnych „nieintencjonalnych” badacze australijscy wymieniają:

- 1) niewystarczający wśród wyborców poziom znajomości języka angielskiego;
- 2) dużą liczbę kandydatów zamieszczonych na liście wyborczej;
- 3) różnice w systemach wyborczych między wyborami federalnymi i stanowymi;
- 4) bliskość między wyborami federalnymi a stanowymi⁷.

Przyjrzymy się tym czterem czynnikom.

W okręgach wyborczych, w których zamieszkuje większa liczba osób o słabej znajomości angielskiego⁸ jest oddawanych więcej głosów nieważnych niż w innych okręgach wyborczych. Trzy okręgi z największym odsetkiem głosów nieważnych znajdują się w zachodniej części Sydney i są w relatywnie dużej części, w porównaniu z innymi okręgami wyborczymi, zamieszkałe przez osoby, które słabo albo w ogóle nie władają językiem angielskim⁹. Te okręgi to: Blaxland, Fowler i Watson. W ostatnich wyborach (2013) odnotowano w każdym z nich ponad 13% głosów nieważnych. Według danych z 2011 roku w okręgach tych słabo, lub wcale, językiem angielskim posługuje

⁶ G. Woolstencroft, Komentarz internetowy do artykułu: S. Young, *Informal voting...*, <http://2013electionwatch.com.au/analysis/informal-voting-rise>.

⁷ Australian Electoral Commission, *Analysis of Informal Voting. House of Representatives, 2010 Federal Election 2011*, http://www.aec.gov.au/about_aec/research/paper12/files/informality-e2010.pdf (dostęp 15.06.2014).

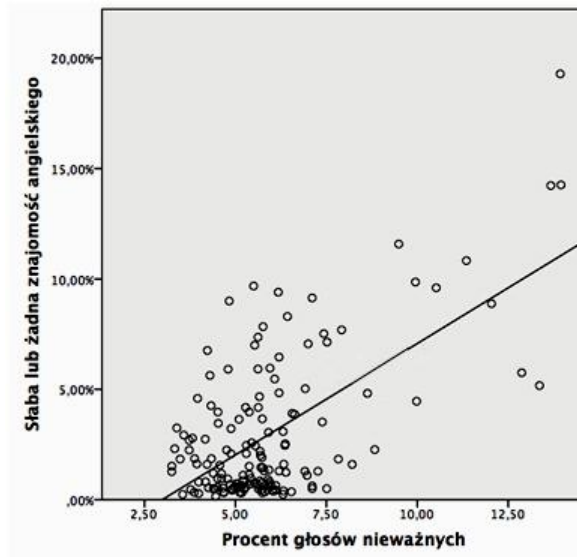
⁸ Od drugiej połowy lat 70. XX w. Australia zmieniła politykę imigracyjną, ograniczając stosowaną dotąd „politykę białej Australii” oraz preferencji przy przyjmowaniu imigrantów pochodzących z anglosaskiego kręgu kulturowego na rzecz programu integracji imigrantów także z innych kręgów kulturowych znanego pod nazwą multikulturalizmu (przyczynił się do tego wieloletni doradca jednego z laburzystowskich rządów, polski socjolog przebywający na antypodach, Jerzy Zubrzycki).

⁹ Dane na temat umiejętności posługiwania się językiem angielskim pochodzą z ostatniego badania przeprowadzonego w Australii w 2011 r. Dane obliczyłam za pomocą narzędzia udostępnionego przez Australian Bureau of Statistics znajdującego się na stronie <http://www.abs.gov.au/website/bbs/censushome.nsf/home/tablebuilder?opendocument&navpos=240> (dostęp 16.02.2016).

się odpowiednio w Fowler 19,29%, Watson 14,26% i Blaxland 14,23% mieszkańców.

Zaobserwowana tendencja współwystępowania znajomości języka z odsetkiem głosów nieważnych w tych trzech okręgach wyborczych występuje w całej Australii. Porównując w skali kraju odsetek nieważnych głosów z odsetkiem osób zamieszkujących okręg wyborczy słabo porozumiewających się w języku angielskim, dostrzeżemy korelację, w której współczynnik r-Pearsona wynosi 0,63. Ilustracją tej zależności jest wykres rozrzutu z linią trendu prezentowany na wykresie 2.

Wykres 2. Korelacja między odsetkiem głosów nieważnych w wyborach do Izby Reprezentantów w 2013 roku a odsetkiem osób deklarujących słabą lub żadną znajomość języka angielskiego w okręgu wyborczym

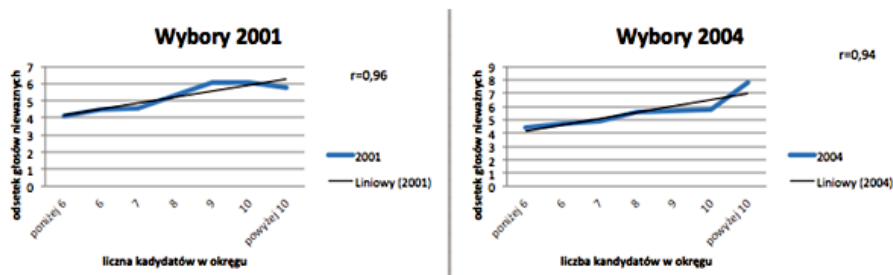
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z cenzusu z 2011 roku oraz wyników wyborów do Izby Reprezentantów w roku 2013.

Przyczyną pomyłek w głosowaniu, powodującą nieważność głosu jest, według badaczy australijskich, duża liczba kandydatów na liście, których wyborcy mają ponumerować¹⁰. Im ta liczba jest większa, tym więcej odnoto-

¹⁰ R. M e d e w, *Informal Vote Survey, House of Representatives – 2001 Election*, Research Report 1, AEC, Canberra 2003, http://www.aec.gov.au/About_AEC/research/files/res_rep_01.pdf (dostęp 03.01.2015); G. Dario, *Analysis of Informal Voting During the 2004*, Research Report 7, House of Representatives Election, AEC, Canberra 2005 <http://www.aec.gov.au/About>

wanych pomyłek. Jako ilustrację tej tezy przedstawiają odpowiednie dane z wyborów 2001 i 2004 roku. Tezę tę potwierdzają analizy stosunku odsetka głosów nieważnych do liczby kandydatów w okręgu wyborczym, przedstawione odpowiednio na wykresie 3. W obu elekcjach obliczony współczynnik r jest wysoki.

Wykres 3. Odsetek głosów nieważnych w stosunku do liczby kandydatów w wyborach do Izby Reprezentantów w 2001 i 2004 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników wyborów do Izby Reprezentantów publikowanych na stronach Australijskiej Komisji Wyborczej http://www.aec.gov.au/Elections/Federal_Elections/ (dotyczy wykresów 3–5; dostęp 03.-15.01.2016).

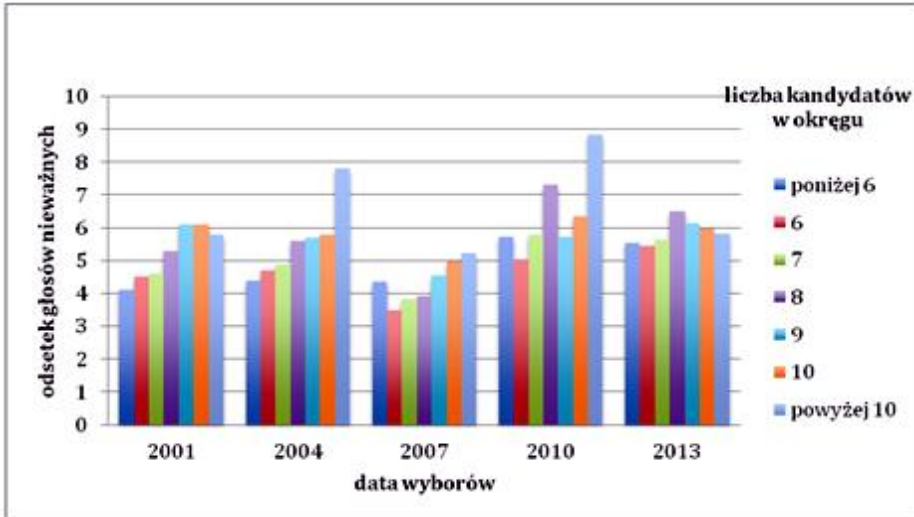
Związek ten jednak traci na znaczeniu w późniejszych elekcjach, tj. z lat 2007, 2010 i 2013. Wykres 4 ilustruje stosunek głosów nieważnych do liczby kandydatów startujących w danym okręgu wyborczym, w kolejnych wyborach od 2001 do 2013 roku. Dostrzegamy, że w początkowym okresie wraz ze wzrostem liczby kandydatów w okręgu rośnie liczba głosów nieważnych. Trend ten nie jest jednak w widoczny za każdym razem gdy liczba kandydatów wzrasta, a wręcz załamuje się w 2013 roku.

Na wykresie 5 pokazano analizę poszczególnych elekcji od 2007 do 2013 roku. Obserwujemy tu wyraźny spadek wartości współczynnika r -Pearsona.

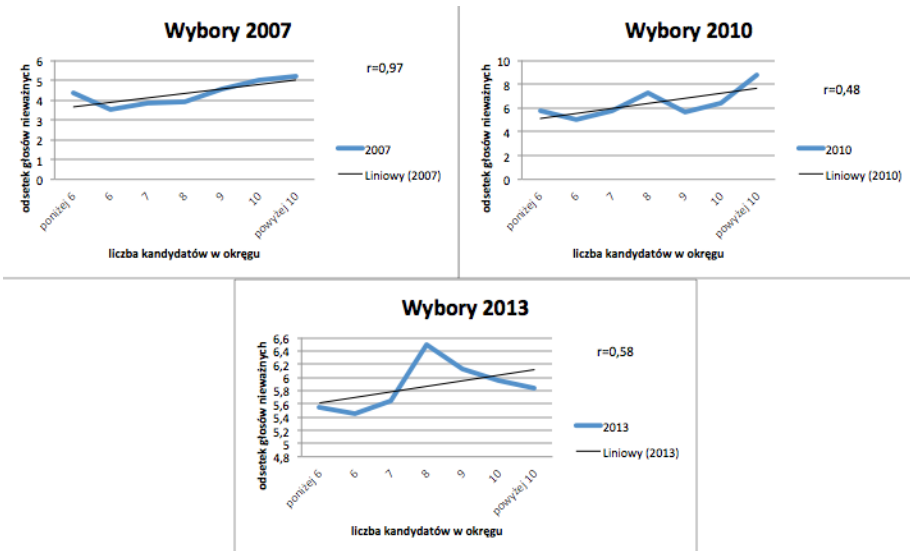

[_AEC/research/files/research_paper7.pdf](#) (dostęp 27.10.2015), S. J a c k m a n *Informal Voting in the 2004 Australian Election: A Brief Look at the Aggregate Data*, 2005, <http://jackman.stanford.edu/oz/> (dostęp 10.02.2016). L. H i l l , S. Y o u n g, *Protest or Error? Informal Voting and Compulsory Voting*, „Australian Journal of Political Science” 2007, no. 3, s. 515–521.

Wykres 4. Odsetek głosów nieważnych w stosunku do liczby kandydatów startujących w okręgu wyborczym w latach 2001–2013

Wykres 5. Odsetek głosów nieważnych w stosunku do liczby kandydatów w wyborach do Izby Reprezentantów w 2007, 2010 i 2013 roku

Średnia liczba kandydatów w okręgu zestawiona z ogólnokrajowym odsetkiem głosów nieważnych pokazuje, że między tymi zmiennymi w badanym okresie nie ma korelacji. Najwięcej głosów nieważnych zanotowano bowiem w wyborach w latach 2010 i 2013, a wystąpiło w nich odpowiednio najmniej i najwięcej kandydatów spośród wszystkich analizowanych elekcji. W roku 2010 kandydatów w okręgu średnio było 5,6, a głosów nieważnych 5,55%, a w 2013 – 7,92 kandydatów w okręgu, a głosów nieważnych 5,91%. Dla porównania w 2007 roku, gdy głosów nieważnych było 3,95% kandydatów było średnio 7,03, w 2004 – 5,18% głosów nieważnych przy 7,01 kandydata i w 2001 – 4,82% głosów nieważnych i średnio 6,9 kandydata w okręgu. Współczynnik korelacji Pearsona dla tych danych wynosi zaledwie 0,088. Widzimy więc, że zmienna „liczba kandydatów w kolejnych elekcjach” jest zmienną coraz słabiej wyjaśniającą przyczyny oddawania głosów nieważnych przez wyborców.

Różnice w systemach wyborczych na poziomie federalnym i stanowym oraz odległość czasowa między wyborami federalnymi a stanowymi przyczyniają się do wzrostu odsetka głosów nieważnych. Stany Nowa Południowa Walia i Queensland, w których obowiązującym systemem wyborczym w wyborach stanowych jest system prostego głosu alternatywnego miały wyższą liczbę głosów nieważnych, wynikających właśnie z niekompletnego numerowania. Natomiast stany: Nowa Południowa Walia, Queensland, Wiktoria oraz Australia Południowa pozwalające w wyborach stanowych stawiać „x” oraz „v” zamiast numeru/cyfry 1 zanotowały także większą liczbę głosów nieważnych spowodowanych takim błędem niż inne stany¹¹. Co wcale jednak nie znaczy, że we wszystkich tych stanach pada najwięcej głosów nieważnych. Reguła ta sprawdza się jedynie w Nowej Południowej Walii, gdzie średnio w badanym okresie odsetek głosów nieważnych wynosił 6,18%, czyli więcej niż w każdym innym stanie i więcej niż średnio w całej Australii. Australia Południowa zajmuje w tej statystyce drugą lokatę z 5,18% głosów nieważnych, ale dalej jest Terytorium Północne z 5,10%, Australia Zachodnia z 4,86% i dopiero Queensland z wynikiem 4,84% głosów nieważnych. Kolejne miejsca zajmują: Wiktoria 4,22%, Tasmania 3,58% oraz Terytorium Stołeczne 3,54%. Stwierdzamy, że w stanach, w których ordynacja wyborcza jest odmienna od ordynacji federalnej, pada więcej głosów nieważnych spowodowanych innymi wymogami formalnymi oddawania głosów, ale zjawisko to nie jest determinantą wzrostu liczby głosów nieważnych generalnie.

Odległość czasowa między wyborami federalnymi a stanowymi czy lokalnymi była uznawana za kolejny element wpływający na odsetek głosów nieważnych. Gdy wybory narodowe odbywały się wkrótce po wyborach regio-

---

¹¹ Australian Electoral Commission, *Analysis of Informal Voting...* s. 5–8.

nalnych – a w obu przypadkach obowiązywała inna ordynacja wyborcza – odsetek głosów nieważnych wzrastał¹². Inna ordynacja wyborcza w wyborach federalnych i stanowych obowiązuje w czterech stanach: Nowej Południowej Walii, Queensland, Australii Południowej oraz w Wiktorii. Dane z wyborów stanowych z lat 1997–2011¹³ i z wyborów krajowych w latach 2001–2013 nie potwierdzają tej zależności. Odległość czasową między wyborami stanowymi a federalnymi obliczyłam w miesiącach i zestawiałam ją z odsetkiem głosów nieważnych w wyborach federalnych. Najkrótsza odległość czasowa między elekcjami wynosiła pięć miesięcy, najdłuższa 48 miesięcy, co ciekawe w obu przypadkach odsetek głosów nieważnych w wyborach federalnych wynosił 5,5%. Zestawiając ze sobą analizowane zmienne (w sumie z 20 głosowań – po 5 w każdym ze stanów), nie zaobserwowałam korelacji między nimi.

Zauważmy, że najważniejszą najważniejszym czynnikiem mającym wpływ na odsetek głosów nieważnych w wyborach do Izby Reprezentantów jest biegłość w posługiwaniu się językiem angielskim – im okręg wyborczy jest zamieszkały przez większą liczbę osób słabo lub wcale nieposługujących się językiem angielskim, tym jest wyższa liczba głosów nieważnych. Inne właściwości: liczba kandydatów w okręgu, odmiennosc systemu wyborczego w wyborach stanowych i federalnych, odległość czasowa między tymi wyborami nie mają takiego wpływu jak badany czynnik socjodemograficzny, wydaje się zatem, że to właśnie cechy socjodemograficzne¹⁴ są w większym stopniu odpowiedzialne za odsetek głosów nieważnych oddanych nieintencjonalnie, niż warunki instytucjonalne.

¹² L. Hill, S. Young, *Protest or Error?*

¹³ W tych latach odbywał się wybory stanowe do zgromadzeń legislacyjnych, które poprzedzały wybory krajowe.

¹⁴ Prócz odsetka osób zamieszkujących okręgi wyborcze ze słabą znajomością lub brakiem znajomości języka angielskiego jako zmienne do badań przyjąłam cechy socjodemograficzne, różniące okręgi wyborcze. Było to wyznaczenie religijne, region świata, z którego pochodzi znaczna część mieszkańców okręgu oraz lata nauki szkolnej. Wyznawana religia także okazała się zmienną istotną, współczynnik korelacji r-Pearsona przy istotności 0,01 dla okręgów zamieszkałych w dużej części przez ludność wyznania muzułmańskiego wyniósł 0,68, buddyjskiego 0,44, hinduistycznego 0,42. Dla porównania, dla wyznania chrześcijańskiego korelacja wynosiła 0,037, a dla osób bez religii przyjmuje wartość ujemną –0,664. Dla zmiennej „miejsce urodzenia poza Australią i Oceanią” współczynnik ten wynosił 0,374, w tym dla Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu – aż 0,703, dla Azji Południowo-Wschodniej 0,469, a np. dla wschodniej i południowej Europy 0,312. Dla zmiennej edukacja wartości korelacji wyniosły: dla okręgów zamieszkałych w znacznej liczbie przez osoby, które w ogóle nie chodziły do szkoły 0,647, a dla tych, które są zamieszkałe przez osoby uczęszczające do szkoły przez nie więcej niż 8 lat 0,223. Należy jednak zastrzec, że zmienne w dużej części pokrywają się ze zmienną „znajomość języka angielskiego”.

GŁOSY NIEWAŻNE ODDANE CELOWO

Obok grupy wyborców, którzy oddają głosy nieważne w sposób nieintencjonalny, są osoby które robią to celowo. Najczęściej „psują” one kartę wyborczą (*spoil ballot*), poprzez dopisywanie na niej treści albo wrzucając do urny kartę pustą, spełniając w ten sposób obowiązek uczestnictwa w wyborach, ale nie oddając *de facto* głosu. W badanym okresie wzrosła liczba głosów nieważnych oddanych intencjonalnie, zarówno tych z dopiskami, jak i kart pustych. Gdy w 2001 karty z dopiskami stanowiły 6,31% wszystkich głosów nieważnych, to w 2004 i 2007 przekroczyły już 10% głosów, a w 2010 było ich aż 16,9%. Dopiski i znaki, które znajdują się na kartach do głosowania są różne, od przekreślenia wszystkich kandydatów, poprzez dorysowywanie symboli, grafik na karcie, po dopisywanie do listy kandydatów, np. siebie („Me”), czy bohaterów bajek, po komentarze o braku zainteresowania polityką („I don't care”, „Not interested”)¹⁵.

Podobnie rzecz ma się z oddawaniem głosów pustych, których odsetek w ostatnich elekcjach także wzrasta, co pokazano na wykresie 6. Domniemywać możemy, że głosy „puste” oddawane są także celowo, ale nie wiemy dokładnie dlaczego. Przypuszczać możemy, że wyborca sprzeciwia się głosowaniu przymusowemu w ogóle i w ten sposób chce zmanifestować swój sprzeciw, albo, że jest niezadowolony z funkcjonowania elity politycznej, jakości kandydatów w okręgu, ale także można postawić tezę, że wynika to z bezsilności wobec skomplikowanego systemu wyborczego. Jak piszą Lisa Hill i Sally Young „znaczenie (intencja) głosu nieważnego może być przedmiotem spekulacji”¹⁶.

Przy głosach pustych potwierdzić lub obalić postawione tezy można tylko pośrednio, na przykład porównując odsetek głosów nieważnych pustych w wyborach do Izby Reprezentantów oraz do Senatu. Gdyby wyborcy chcieli sprzeciwić się przymusowi głosowania jako zasadzie generalnej powinniśmy oczekiwać, że liczba kart do głosowania „zepsuta” (*spoiled ballot*) intencjonalnie będzie zbliżona w obu elekcjach. Australijska Komisja Wyborcza nie publikuje jednak w sposób ciągły i systematyczny danych o odsetku głosów nieważnych w podziale na te oddane intencjonalnie i nieintencjonalnie wśród kart wyborczych do Senatu. Jedynie co możemy zaobserwować, to to, że od 1984 roku¹⁷ w wyborach do Senatu generalnie oddawanych jest mniej głosów nieważ-

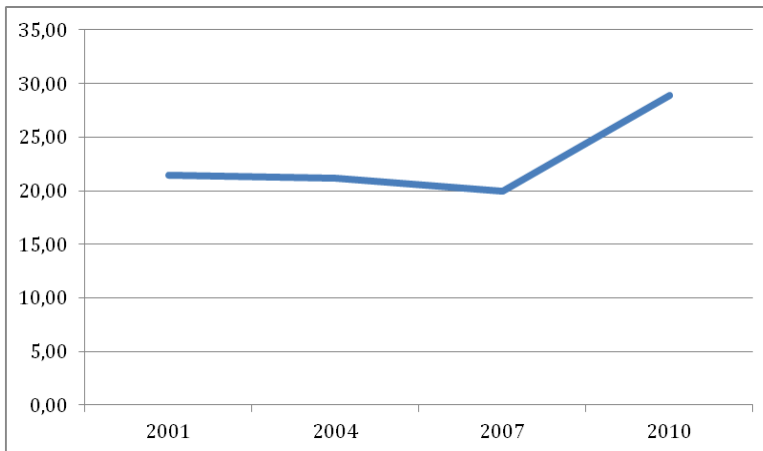
¹⁵ L. Hill, *Informal Voting under a System of Compulsory Voting*, w: *Electoral Democracy. Australian Prospects*, eds. J.C. Tham, B. Costar, G. Orr, Carlton 2011, s. 113; zob. także G. Dario, *Analysis of Informal Voting...*

¹⁶ L. Hill, S. Young, *Protest or Error?*, s. 517.

¹⁷ Rok 1984 jest tu ważną cezurą czasową, gdyż wtedy odbyły się pierwsze wybory do Senatu wg uproszczonej formuły, w której wyborca mógł na karcie do głosowania zaznaczyć tylko jedną opcję (*ticket voting*). Wcześniej to Senatu padało zazwyczaj więcej głosów nieważnych.

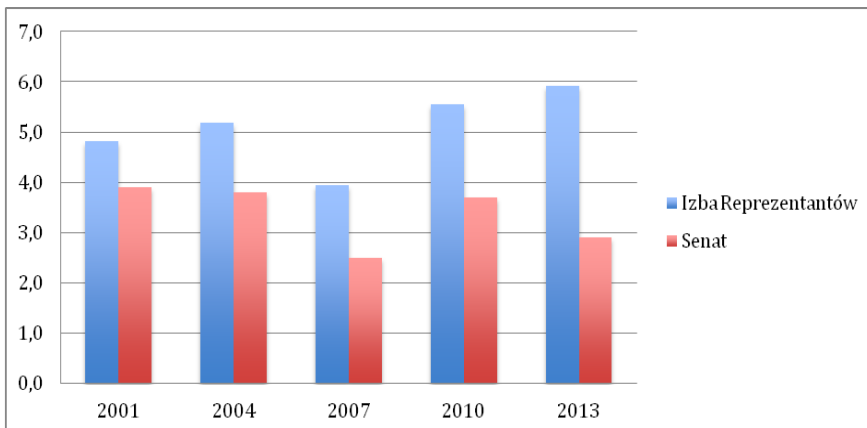
nych niż w wyborach do izby niższej australijskiego parlamentu, co wynikać może z faktu, że jest tam łatwiejszy system głosowania. Nie wiemy jednak jaka jest intencja głosów nieważnych.

Wykres 6. Karty puste w wyborach do Izby Reprezentantów jako odsetek wszystkich głosów nieważnych w wyborach 2001–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów Australijskiej Komisji Wyborczej z lat 2001–2011 (dotyczy wykresów 6–7).

Wykres 7. Porównanie odsetka głosów nieważnych w wyborach do Izby Reprezentantów i do Senatu 2001–2013 (w %)

Jeszcze do niedawna zjawisko oddawania głosów nieważnych intencjonalnie było bagatelizowane przez badaczy¹⁸, ale współcześnie należy zwrócić uwagę na to, że liczba takich głosów nie tylko wzrasta, ale że stanowią one coraz większą proporcję wśród ogólnej liczby głosów nieważnych. W 2001 roku relacja między głosami nieważnymi oddanymi niezamierzenie i celowo kształtowała mniej więcej w proporcji się 2:1. W kolejnych elekcjach rosła, a w roku 2010 wyniosła prawie 1:1¹⁹. Dlatego istotne jest badanie odsetka głosów nieważnych oddawanych intencjonalnie, powodów nieważności tych głosów oraz porównywanie ich liczby w różnych elekcjach: w wyborach do obu izb parlamentu, ale także w wyborach do zgromadzeń lokalnych. Pozwoli to, w moim przekonaniu, na uchwycenie zjawisk utraty zaufania do elit politycznych i działania systemu demokratycznego w ogóle. Zjawisk, należy dodać, obecnych nie tylko w Australii.

UWAGI KOŃCOWE

Odsetek głosów nieważnych, tych oddanych nienaumyślnie jest jednym ze wskaźników pokazujących poziom zainteresowania, zaangażowania, a przede wszystkim rozumienia systemu wyborczego kraju. Jak pokazuje przykład Australii, gdy poziom trudności zasad wyborczych jest wysoki, to liczba głosów nieważnych także jest duża²⁰. Dodatkowo wysoki odsetek głosów nieważnych w Australii przypisuje się często przymusowi głosowania²¹, który sprawia, że do urn idą te osoby, które nie interesują się polityką i nie mają wystarczających kompetencji poznawczych (np. językowych lub edukacyjnych), aby oddać głos prawidłowo. Lisa Hill uważa także, że oddawanie głosu

¹⁸ Por. I. McAllister, T. Makkaï, *Institutions or Protest? Explaining Invalid Votes in Australian Elections*, „Electoral Studies” 1993, no. 1 (12), s. 23–40; L. Hill i S. Young, *Protest or Error?*; L. Hill, *Informal Voting...*, s. 79.

¹⁹ Nie został przygotowany przez Australijską Komisję Wyborczą raport przedstawiający dane z wyborów 2013, a surowe dane na ten temat nie są publikowane. Zwróciłam się bezpośrednio do Komisji z prośbą o udostępnienie takich danych, ale nie uzyskałam odpowiedzi.

²⁰ Zob. A. Green, *Informal voting - don't blame the voters!*, „Australia's E-journal of Social and Political Debate” 2005, <http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=3338> (dostęp 16.02.2016). Dla porównania liczba głosów nieważnych w Wielkiej Brytanii w wyborach parlamentarnych to średnio około 0,3% głosów A. Renwick, *PCC elections: stats reveal ballot spoiling could be highest ever in the UK election*, 16.11. 2012, <http://www.reading.ac.uk/news-and-events/releases/PR474410.aspx> (dostęp 20.02.2014).

²¹ K. Griffin, prokurator generalny Australii Południowej związany z Partią Liberalną, podniósł ten argument w wypowiedzi prasowej na temat głosowania przymusowego, *Argument put for voluntary voting*, „Canberra Times”, 6.01. 1985. Przywołuję za: S. Bennett, *Compulsory Voting in Australian National Elections*, Research Brief no. 6, Canberra 2005, <http://www.aph.gov.au/Library/pubs/rb/2005-06/06rb06.pdf> (dostęp 03.03.2016, s. 9).

nieważnego jest świadomym sprzeciwem wobec przymusu głosowania²², szczególnie że Australia jest jednym z tych państw, w którym za złamanie zasady obowiązku głosowania prawo nakłada na wyborców realne sankcje. Teza ta jednak jest niemożliwa do empirycznej weryfikacji.

Lisa Hill zalicza wyborców, którzy oddają głosy nieważne do kategorii osób „wykluczonych” z procesu elekcji²³. Ma rację w stosunku do osób, które głosy nieważne oddają nieintencjonalnie, co – w ostatnich elekcjach stanowi około połowy i nieco więcej głosów nieważnych, jednak druga połowa to głosy nieważne oddane celowo. Nie są to wyborcy obiektywnie wykluczeni z procesu elekcji, ale tacy, którzy sami, świadomie się z niego wykluczają, a robią to w akcie buntu albo przeciwko zasadzie przymusu głosowania²⁴, albo przeciwko klasie politycznej i prowadzonej w Australii polityce, ewentualnie wobec towarzyszącego wyborom klimatu politycznego. Tego niestety nie jesteśmy w stanie ustalić dysponując danymi zastanymi, które mamy, ale patrząc na wynikające z ich analizy trendy możemy postawić tezę, że w społeczeństwie australijskim narasta sprzeciw wobec establishmentu politycznego.

Do tej grupy „niezadowolonych” należy jeszcze dodać tych Australijczyków, którzy świadomie podejmują decyzje o niegłosowaniu, pomimo konsekwencji prawnych, a także tych, którzy celowo nie wpisują się (pomimo takiego obowiązku) na listy wyborców. I choć Hill twierdzi, że refleksja nad odsetkiem głosów nieważnych jest istotna dlatego, iż z procesu wyborczego wykluczone są znaczne grupy wyborców, to w moim przekonaniu należy zadać jeszcze jedno fundamentalne pytanie o przyczyny oddawania głosów nieważnych intencjonalnych. Dla części wyborców jest to manifestacja polityczna oraz okazanie braku zaufania do elity politycznej, a nawet instytucji państwa. Ostatnia, szósta edycja *World Value Survey* pokazuje, że Australijczycy w małym stopniu darzą zaufaniem swoje instytucje polityczne, rząd federalny cieszy się bowiem zaufaniem 30% badanych Australijczyków, parlament 28,3%, a partie polityczne zaledwie 13,1% (*World Value Survey* 2010–2014). Ten kryzys zaufania do państwa i jego instytucji jest wyzwaniem przed którym stoją współczesne demokracje, nie tylko australijska.

BIBLIOGRAFIA

- Australian Bureau of Statistics Database, <http://www.abs.gov.au/websitedbs/censushome.nsf/home/tablebuilder?opendocument&navpos=240>.
 Australian Electoral Commission, *Analysis of Informal Voting. House of Representatives, 2010*

²² L. Hill *Informal Voting...*, s. 81.

²³ Tamże, s. 79.

²⁴ S. Bennett, *Compulsory Voting...*

- Federal Election*, AEC, Canberra 2011, http://www.aec.gov.au/about_aec/research/paper12/files/informality-e2010.pdf.
- Australian Politics and Elections Database, <http://elections.uwa.edu.au/electionsearch.lasso>.
- Bennet S., *Compulsory Voting in Australian National Elections*, Research Brief no. 6, Parliamentary Library, Department of Parliamentary Services, Canberra 2005, <http://www.aph.gov.au/Library/pubs/rb/2005-06/06rb06.pdf>.
- Dario G., *Analysis of Informal Voting During the 2004 House of Representatives Election*, Research Report no. 7, AEC, Canberra 2005. http://www.aec.gov.au/About_AEC/research/files/research_paper7.pdf.
- Green A., *Informal voting – don't blame the voters!*, „Australia's e-journal of Social and Political Debate” 2005, <http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=3338>.
- Hill L., Young S., *Protest or Error? Informal Voting and Compulsory Voting*, „Australian Journal of Political Science” 2007, no. 3 (42).
- Hill L., *Informal Voting under a System of Compulsory Voting*, w: *Electoral Democracy. Australian Prospects*, eds. J.C. Tham, B. Costar, G. Orr, Carlton 2011.
- Informal Voting In the House of representatives 1983–2013*. <http://australianpolitics.com/voting/informal/house-of-representatives-statistics>.
- Jackman S. *Informal Voting in the 2004 Australian Election: A Brief Look at the Aggregate Data*, <http://jackman.stanford.edu/oz/>.
- McAllister I., Clark J., *Trends in Australian Political Opinion., Results from the Australian Election Study, 1987–2007*, Canberra 2008.
- McAllister I., Makkai T., *Institutions or protest? Explaining invalid votes in Australian elections*, „Electoral Studies” 1993, no. 1(12).
- Medew R., *Informal Vote Survey, House of Representatives – 2001 Election*, Research Report no. 1, AEC, Canberra 2003. http://www.aec.gov.au/About_AEC/research/files/res_rep_01.pdf.
- Renwick A., *PCC elections: stats reveal ballot spoiling could be highest ever in the UK election*, November 16, 2012, <http://www.reading.ac.uk/news-and-events/releases/PR474410.aspx>.
- Results from the Australian Election Study, 1987–2007*, <http://assda.anu.edu.au/aestrends.pdf>.
- The Commonwealth Electoral Law 1918*. An Act to Consolidate and Amend the Law relating to Parliamentary Elections and for other purposes.
- Woolstencroft G., Komentarz do artykułu, S. Young, *Informal voting In on the rise*, <http://2013electionwatch.com.au/analysis/informal-voting-rise>.
- World Value Survey*, <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp>.
- Wyniki wyborów do Izby Reprezentantów i do Senatu Australii, Australian Electoral Commission, http://www.aec.gov.au/Elections/Federal_Elections/.
- Wyniki wyborów do Sejmu i Senatu RP, Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl.
- Young S., *Informal voting is on the rise*, The Election Watch 2013, <http://2013electionwatch.com.au/analysis/informal-voting-rise>.

Streszczenie

W artykule analizie poddaję zjawisko oddawania głosów nieważnych w wyborach do australijskiej Izby Reprezentantów. Dzielę je na głosy oddawane nieintencjonalnie oraz intencjonalnie. Zwracam uwagę na zmieniającą się strukturę i przyczyny oddawania takich głosów oraz zadaję pytanie o to, czy może być to wskaźnikiem apatii, niezadowolienia z zasady przymusu głosowania i działania systemu demokratycznego na antypodach.

Słowa kluczowe: australijski system wyborczy, przymus wyborczy, głosy nieważne.

**INFORMAL VOTES IN THE AUSTRALIAN HOUSE OF REPRESENTATIVES
ELECTIONS 2001–2013
(summary)**

Analysing the spoiled ballots in the Australian House of Representatives' elections, I divide them into unintentional and intentional spoiled ballots. I draw attention to the structure of the votes and to the causes of spoiling ballots. Are they an expression of apathy, a rejection of the choices on offer, an objection to compulsory voting system or a discontent with Australian democracy?

Keywords: Australian electoral system, compulsory voting, spoiled ballots.